

Ю. Павлова,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Л. Галупова,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СПОРАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві права інтелектуальної власності все частіше стають об'єктом посягань у цифровому середовищі, що зумовлює необхідність адаптації правозахисних механізмів до нових викликів. Цифровізація призводить до виникнення нових форм порушень, які здійснюються через інтернет-платформи, мобільні застосунки, соціальні мережі, хмарні сервіси тощо. При цьому традиційні способи фіксації та подання доказів часто виявляються неефективними у зв'язку зі специфікою цифрових слідів, мінливістю веб-контенту, технічними особливостями мережевої взаємодії та складністю верифікації джерел.

Електронні докази відіграють ключову роль у встановленні фактів порушення прав інтелектуальної власності у таких справах, як незаконне використання об'єктів авторського права в мережі Інтернет, протиправна реєстрація доменних імен, продаж контрафактної продукції через електронні торговельні майданчики (маркетплейси), тощо. Водночас відсутність чітко сформульованих критеріїв допустимості, достовірності, достатності та належності електронних доказів, недостатня уніфікованість судової практики та технічна необізнаність

учасників процесу значно ускладнюють захист прав правовласників.

Таким чином, дослідження процесуального статусу електронних доказів у спорах про порушення прав інтелектуальної власності є надзвичайно актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Таке дослідження дозволяє не лише осмислити сучасні проблеми доказування у цій категорії справ, але й визначити шляхи вдосконалення механізму збирання доказів при порушенні прав інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Електронні докази стали предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як О. І. Антонюк, О. А. Баранов, О. П. Вершинін, Н. Ю. Голубева, М. В. Горелов, С. С. Єсімов, І. М. Зайцев, В. С. Петренко, В. К. Пучинський, І. В. Решетнікова, М. С. Строгович, С. Я. Фурса, Р. Є. Халіков, Т. В. Цюра, С. А. Чванкін, О. С. Чорний та ін., які розглядали загальні аспекти електронних доказів, їх правову природу та допустимість у цивільному процесі. Проблематика порушень у сфері права інтелектуальної власності досліджувалася у працях Г. І. Григорьянц, В. О. Жарова, В. П. Маковій, О. А. Підпригори, В. В. Стрельника, Г. О. Ульянової, О. І. Харитонові де

розглядалися як загальні засади охорони прав інтелектуальної власності, так і окремі форми посягань на них у цифровому середовищі.

Доказування у сфері права інтелектуальної власності висвітлили у своїх наукових працях В. І. Жуков, О. О. Пунда, Л. Л. Тарасенко, зосереджуючи увагу на особливостях обґрунтування правомірності володіння нематеріальними активами та фіксації фактів їх порушення.

При цьому, питання використання електронних доказів у спорах щодо прав інтелектуальної власності є малодослідженим, що потребує подальшого наукового осмислення з метою формування системного підходу до правозастосовної практики.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей використання електронних доказів у спорах про порушення прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. У сучасному цивільному процесі електронні докази є специфічним видом доказів, що відображають цифрову природу інформації, яка використовується для встановлення фактів у справі. Відповідно до ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (вебсторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [1]. Положення щодо електронних доказів були суттєво конкретизовані після судової реформи 2017 року, яка надала їм повноцінний процесуальний статус.

Нормативна база, що регламентує функціонування електронних доказів, включає не лише Цивільний процесуальний кодекс, а й Закон України «Про електронну ідентифікацію та

електронні довірчі послуги» [2] та Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [3], які встановлюють вимоги до юридичної сили електронних документів, створених і підписаних з використанням кваліфікованого електронного підпису.

В науковій літературі електронний доказ пропонують розуміти як установлену законом процесуальну процедуру використання носіїв письмової та аудіовізуальної інформації в електронному вигляді, для доступу до яких необхідне застосування спеціальних технічних і програмних засобів [4, с.4].

У правозастосовній практиці електронні докази часто використовуються у справах про порушення авторських прав в Інтернеті, незаконне використання торговельних марок на маркетплейсах, недобросовісну реєстрацію доменних імен тощо. У таких випадках сторона може подавати скриншоти сайтів, листування електронною поштою, відеозаписи з YouTube або TikTok, повідомлення з Instagram чи Facebook. Однак скриншоти чи відеозаписи самі по собі не мають сили без підтвердження дати й джерела їх отримання, тому в українській практиці поширене звернення до нотаріального засвідчення фактів або до фіксації через блокчейн.

Сьогодні особливої уваги заслуговують метадані як джерело додаткових цифрових слідів, які можуть слугувати доказами – наприклад, інформація про час створення або зміни файлу, IP-адреса відправника, геолокаційні дані, записані у фото-чи відеофайлі [5]. Традиційні письмові докази не мають таких супровідних технічних параметрів, що робить електронні потенційно багатшими за змістом, але одночасно і складнішими для аналізу. Важливим фактором є також те, що електронні докази можуть мати складну структуру, наприклад, програмний код, блокчейн-запис, логи серверів, а також вимагати експертного тлумачення.

На відміну від речових прав, права інтелектуальної власності мають нематеріальну природу та існують у формі творів літератури, науки, мистецтва, інформації, знаків, технічних чи технологічних рішень і можуть бути використані необмежену кількість разів без фізичного знищення [6, с. 65]. Це обумовлює особливу вразливість до незаконного використання, відтворення, розповсюдження, особливо в умовах цифрового середовища, де бар'єри для копіювання або поширення майже відсутні.

Зважаючи на специфіку прав інтелектуальної власності та відповідно порушень таких прав, на нашу думку, доречним є виділити наступну класифікацію електронних доказів у спорах щодо порушення прав інтелектуальної власності:

1. *За об'єктом захисту електронні докази поділяються на:* докази порушення авторських та суміжних прав (скріншоти вебсайтів із піратським контентом, метадані файлів); докази порушення прав на торговельні марки та комерційні позначення (знімки маркетплейсів із товарами-клонами, фальсифікованими логотипами, фото упаковок, електронні оголошення); докази порушення патентних прав (технічні креслення, 3D-моделі, дані про продаж підроблених технічних виробів); докази у спорах щодо доменних імен та кіберсквотингу (хтоіс-інформація, архівні копії сайтів із сервісів Wayback Machine, дані про IP-адреси); докази у спорах щодо NFT та цифрових активів (блокчейн-записи, токенизовані цифрові сертифікати авторства).

2. *За джерелом отримання електронні докази поділяються на:* дані з відкритих ресурсів (соціальні мережі, вебсайти, відеохостинги); дані з електронної кореспонденції та месенджерів (електронні листи, чати Telegram, WhatsApp, Viber); дані серверів та хмарних сервісів (логи, датастемпи, інформація про авторизацію);

дані блокчейн-мережі (інформація про транзакції, смарт-контракти).

3. *За технічною формою відтворення:* візуальні докази (скріншоти, знімки екрана, фото, відеозаписи); аудіодокази (записи дзвінків, голосові повідомлення); комбіновані докази (відеофайли з аудіосупроводом, мультимедійні презентації); метадані та цифрові відбитки (хеш-значення, EXIF-дані, цифрові сертифікати).

4. *За процесуальним статусом та надійністю:* офіційні електронні документи (з КЕП, видані органами державної влади або іншими уповноваженими суб'єктами); приватні електронні докази (створені особами без спеціального процесуального статусу); засвідчені електронні докази (нотаріально підтверджені або верифіковані через блокчейн/хешування).

Чітке розмежування електронних доказів у спорах щодо порушення прав інтелектуальної власності сприяє належному визначенню допустимості та достовірності доказів, зменшує ризики їх відхилення через процесуальні помилки та забезпечує швидкий та об'єктивний розгляд справ.

У випадку електронних доказів критерії допустимості, належності, достатності та достовірності набувають додаткових технічних і процедурних вимірів. Наприклад, скріншот вебсторінки, на якій порушено авторське право, може бути визнаний недопустимим, якщо не підтверджено час і джерело його отримання. Аналогічно, електронний лист не буде достовірним, якщо не встановлено справжності його відправника або не підтверджено, що він не був змінений. Встановлення належності часто потребує підтвердження зв'язку між об'єктом права інтелектуальної власності і особою, що подає позов, а також факту, що саме цей об'єкт є предметом порушення. Вимога достатності передбачає, що електронні докази повинні бути системно зібрані і узгоджені між собою.

Для забезпечення достовірності та допустимості електронних доказів у суді необхідна їх верифікація – підтвердження справжності джерела, авторства та змісту. Найпоширенішими інструментами для цього є:

- судова експертиза, зокрема комп’ютерно-технічна або інформаційно-телекомунікаційна, яка дозволяє визначити, чи було змінено файл, хто є автором запису, чи відповідає IP-адреса певній особі, тощо. Експертиза є особливо важливою у справах, де сторони заперечують автентичність електронного документа [7];

- кваліфікований електронний підпис, передбачений Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [2], який прирівнюється до власноручного підпису і надає електронному документу юридичну силу. Наявність КЕП дозволяє суду однозначно ідентифікувати підписанта документа;

- блокчейн-технології, які забезпечують незмінність цифрових записів, дедалі частіше використовуються для підтвердження факту створення або володіння цифровим об’єктом, зокрема у сфері авторського права, торговельних марок та NFT. Відомі міжнародні платформи (наприклад, Etherscan) дозволяють верифікувати дату створення токена та історію його переміщень між користувачами [8].

Однак практичне застосування електронних доказів у спорах щодо прав інтелектуальної власності часто ускладнюється недосконалістю законодавства та технічними труднощами. Зокрема, ЦПК України не містить детального механізму фіксації динамічного вебконтенту або процедурного оформлення доказів, які існують лише в онлайн-середовищі. Відсутні єдині стандарти для подання скриншотів, збереження метаданих, або подання відео як доказу. Також залишається неврегульованим питання щодо процесуальної сили доказів, зібраних за допомогою приватних сервісів фіксації, які не є суб’єктами довірчих послуг.

Технічна необізнаність сторін спору або навіть адвокатів та суддів часто призводить до неправильної оцінки таких доказів або їх необґрунтованого відхилення. Крім того, ускладнення викликає потреба у збереженні цілісності цифрового середовища між моментом порушення і моментом розгляду справи, оскільки цифровий контент може бути змінено або видалено безслідно. Вважаємо, що для забезпечення цілісності цифрових доказів від моменту їхнього отримання до судового розгляду, необхідно застосовувати комплекс заходів, які включають документування ланцюга збереження доказів для підтвердження автентичності матеріалів, використання криптографічного хешування для фіксації унікального цифрового відбитка файлу, що допомагає виявити будь-які зміни, а також впровадження блокчейн-технологій для створення незмінного журналу операцій із доказами. Такий підхід мінімізує ризики підміни чи втрати цифрових доказів і забезпечує їх допустимість та надійність у судовому процесі.

Отже, хоча електронні докази у спорах про порушення прав інтелектуальної власності є інструментом, що відкриває нові можливості для ефективного захисту прав, водночас вони вимагають глибшого законодавчого врегулювання, впровадження національних технічних стандартів та підвищення цифрової грамотності учасників судового процесу.

Запровадження єдиних стандартів збирання й подання електронних доказів є нагальною потребою сучасного судочинства, особливо у справах про порушення прав інтелектуальної власності, де доказова база дедалі частіше має виключно цифрову природу. Відсутність чітких процесуальних регламентів щодо того, яким чином мають бути зафіксовані, збережені, подані й досліджені електронні докази, призводить до неоднозначної практики судів, неоднакової оцінки доказів, а подекуди – до втрати

важливі інформації через її технічну нестабільність [9].

На нашу думку, запровадження єдиних стандартів забезпечить: уніфікацію форматів подання (наприклад, прийнятні формати для скріншотів, відео, метаданих, логів); вимоги до збереження електронного сліду, зокрема хешування файлів, фіксація часу й джерела; стандарти фіксації веб-контенту – із застосуванням нотаріального протоколювання, фіксації за допомогою сертифікованих сервісів або довірчих платформ; процедури верифікації автентичності; інструкції щодо залучення технічної експертизи, коли зміст чи джерело електронного доказу викликає сумніви.

У міжнародному праві вже існують такі підходи. Наприклад, у Європейському Союзі на рівні практик сформовані технічні вимоги до «електронних доказів» у рамках діяльності Європейської мережі судових органів (EJN) та ENISA (Агентство ЄС з кібербезпеки). Зокрема, у звіті ENISA “Electronic evidence – a basic guide for first responders” [9] наведено структуру збирання цифрових доказів, їх зберігання й ланцюга збереження, яка може слугувати основою для національного регламенту.

У США подібну функцію виконують правила Federal Rules of Evidence [10], а також численні нормативні акти, зокрема Sedona Principles [11], які окреслюють рамки належного поводження з ESI (electronically stored information).

Для України запровадження таких стандартів могло б відбуватись через прийняття підзаконного акта, який регламентував би порядок дій учасників процесу під час подання електронних доказів. Також доцільним є розроблення єдиного цифрового інструментарію для судів і сторін (зокрема, стандартизованої форми завантаження доказів через Електронний суд, вимог до цифрових копій, інструкцій з хешування та засвідчення тощо).

Таким чином, запровадження єдиних стандартів у сфері електронних доказів є не лише елементом цифровізації правосуддя, а й необхідною умовою забезпечення юридичної визначеності, рівності сторін у доступі до правосуддя та формування передбачуваної судової практики. Це особливо важливо щодо справ у сфері права інтелектуальної власності, де сам факт порушення часто підтверджується виключно в цифровому середовищі.

Висновки. Електронні докази дедалі активніше використовуються у судових спорах про порушення прав інтелектуальної власності, що зумовлено зростанням кількості правопорушень у віртуальному (цифровому) середовищі. З огляду на специфіку об’єктів права інтелектуальної власності – їх нематеріальну природу, репродукування без втрати оригіналу та здатність до швидкого поширення – електронні докази є не просто корисним, а часто єдиним засобом фіксації порушення та підтвердження авторства або правомірності використання об’єкта.

Законодавство України, зокрема Цивільний процесуальний кодекс, містить базові положення про електронні докази, однак їх застосування вимагає більш детальної регламентації. Відсутність єдиних стандартів щодо збору, збереження, верифікації та подання електронних доказів породжує неоднозначність судової практики та нерівність процесуальних можливостей сторін. Значну проблему становить також технічна складність окремих категорій електронних доказів, що потребує спеціальних знань, експертної оцінки та використання засобів цифрової ідентифікації.

Таким чином, вдосконалення нормативного регулювання, запровадження єдиних стандартів фіксації та подання електронних доказів, підвищення технічної обізнаності суддів і учасників процесу є необхідними умовами забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності

в цифрову епоху. Це сприятиме не лише ефективному захисту прав інтелектуальної власності, а й зміцненню довіри до правосуддя загалом.

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та зростання кількості порушень прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі, що обумовлює необхідність вдосконалення підходів до збирання, подання та оцінки електронних доказів у судових спорах. Використання електронних доказів, таких як скриншоти, метадані, електронне листування, логи серверів чи блокчейн-записи, потребує чіткої правової регламентації, оскільки їхня автентичність та достовірність викликають значні труднощі в судовій практиці. Недостатня розробленість законодавства та технічні складнощі збереження й перевірки електронних даних ускладнюють захист правовласників. Наукова стаття направлена на виявлення особливостей електронних доказів у спорах щодо прав інтелектуальної власності порівняно з традиційними доказами та обґрунтуванні потреби у запровадженні єдиних стандартів їх використання. Провідними методами дослідження виступають системний, формально-юридичний та порівняльно-правовий методи, які дозволяють комплексно дослідити доктринальні та практичні проблеми електронних доказів.

У статті розкрито значення електронних доказів у справах щодо порушення прав інтелектуальної власності, запропоновано їх класифікацію у спорах щодо порушення прав інтелектуальної власності, проаналізовано стандарти збирання електронних доказів в ЄС та США. Особливу увагу приділено проблемам допустимості та автентифікації електронних

доказів, використанню інструментів верифікації, зокрема експертиз, кваліфікованих електронних підписів та блокчейн-технологій.

Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації підходів до розуміння електронних доказів як процесуального явища, що формує новий рівень доказування у сфері захисту інтелектуальної власності. Практичне значення полягає у визначенні рекомендацій щодо вдосконалення процесуального регулювання, запровадження єдиних стандартів збирання та оцінки електронних доказів, що підвищить ефективність судового захисту правовласників.

Ключові слова: електронні докази, доказування, суд, захист прав, судовий захист прав інтелектуальної власності, права інтелектуальної власності, авторське право, цифрове середовище.

Pavlova Yu., Halupova L.
Electronic evidence in disputes concerning intellectual property rights infringement

Relevance of the research topic is determined by the rapid development of digital technologies and the increasing number of intellectual property rights violations in the digital environment, which necessitates the improvement of approaches to the collection, submission, and evaluation of electronic evidence in judicial disputes. The use of electronic evidence, such as screenshots, metadata, electronic correspondence, server logs, or blockchain records, requires clear legal regulation, as their authenticity and reliability pose significant challenges in judicial practice. The insufficient development of legislation and technical difficulties in preserving and verifying electronic data complicate the protection of rights holders. This scientific article aims to identify the specific features of electronic evidence

in disputes concerning intellectual property rights compared to traditional evidence and to substantiate the need for introducing unified standards for their use. The main research methods include the systemic, formal-legal, and comparative-legal methods, which make it possible to comprehensively examine doctrinal and practical issues of electronic evidence.

The article highlights the significance of electronic evidence in cases of intellectual property rights violations, proposes a classification of electronic evidence in such disputes, and analyzes the standards for collecting electronic evidence in the EU and the USA. Special attention is paid to the issues of admissibility and authentication of electronic evidence, as well as to the use of verification tools such as expert examinations, qualified electronic signatures, and blockchain technologies.

The theoretical significance of the study lies in the systematization of approaches to understanding electronic evidence as a procedural phenomenon that shapes a new level of proof in the field of intellectual property protection. The practical significance consists in formulating recommendations for improving procedural regulation and introducing unified standards for collecting and assessing electronic evidence, which will enhance the effectiveness of judicial protection of rights holders.

Key words: electronic evidence, proof, court, rights protection, judicial protection of intellectual property rights, intellectual property rights, copyright, digital environment.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6733>
2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://surl.li/mdgakr>
4. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / А. Ю. Каламайко; кер. роботи К. В. Гусаров; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.
5. The Role of Metadata, Log Files, and Registry Data in Digital Forensics. URL: <https://surl.li/xhqjxh>
6. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 696 с. С. 65.
7. Комп'ютерно-технічна експертиза. URL: <https://kedc.org.ua/ekspertyza/kompyuterno-tekhnichna-ekspertyza>
8. Що таке Etherscan, для чого потрібен і як ним користуватися? URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-etherscan-and-how-to-use-it/>
9. Electronic evidence – a basic guide for First Responders URL: <https://surl.li/xsgwgb>
10. Federal Rules of Evidence. URL: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre>
11. The Sedona Principles, Third Edition: Best Practices, Recommendations & Principles for Addressing Electronic Document Production, 19 Sedona Conf. J. 1. 2018. URL: <https://surl.li/vaiwqr>

Дата надходження статті: 22.07.2025

Дата прийняття статті: 28.07.2025

Опубліковано: 22.09.2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0